

KIELDÄ- JÄ KUÁVLUVAALJÄI 2025 VALJÄOHJELM

KIELDÂ- JÁ KUÁVLUVAALJÂI 2025 VALJÂOHJELM

RAP VALJÂOHJELM KIELDÂVAALJÂIN 2025

- 4 PYEREMUS ŠKOVLÂ
- 5 PYEREESTVAIJEE ÄSSEEH
- 6 EELLIMVUÁIMÁLIH KIELDAH JÁ KAAVPUGEH
- 7 KILELIS JÁ MAKKUUS HUKSIM JÁ KAAVAM
- 8 OOVÐÂSTJOTTEE ŠONŇÂDÂH- JÁ PIRÂSAAŠIJN

RAP KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

- 9 TORVOLÂŠ EELLIM
- 10 JUVSÂTTETTEE TIERVÂSVUOÐÂPALVÂLUSAH
- 11 OLLÂ TÄÄSI PYECCEETIPŠO
- 12 TUÁIMEE SOSIAALHUOLÂTTÂS
- 13 PYEREESTVAIJEE PÂRNÁÁH, NUORAH JÁ PERRUUH
- 14 TORVOLÂŠ PUÁRÂSIJHUOLÂTTÂS
- 15 LYETITTETTEE KÁÁIJUMPALVÂLUSAH

ALDA TUU

Suomâ ruátáláš aalmugpiäládâh (RAP) lii syemmiláš liberaalláš piäládâh, mast láá noonâ tave-eennâmlieh já euroopliih madduuh. Mij oskop ovtâskâs ulmuu vuoigâdвуодâid já naahcân jieš miäruštállâđ jieijâs eellim já vaiguttiđ jieijâs aargân. Mij oskop ovdâsvástádâslie rijjâvuotân já ovdâsvástádâsân nubijdân. Mij politiik já liberalism vuáđđun láá kunnijâtem ulmuu já pirrâs kuáttá, rijjâvuotâ já ovtâskâs ulmuu vuoigâdвуодâh, ráávhu já vuoigâlâšvuotâ sehe oovtviärdâsâš kohtâlem já täsiärvu.

Mii pyereestvaijeemohtsâškodde tuáimá pyeremusávt talle, ko ekonomia liitäsitiädust, ko ulmuin lii pargo já irättâsah miänástuveh. Siämmá ääigi mij viggâp aktiivlâvt tuástuđ šonjâdâh nubástus já toimâškyettiđ luándu maangâhámâsâšvuotâ nanodem oovdân. Suomâ taarbâš sehe noonâ kaavpugijd já ellee eennâmkuávlui.

Mij porgâpton oovdân, ete Suomâst láá kyehti ellee aalmuglâškielâ, suomâkielâ já ruotâkielâ. Mii piäládâh piälušt ain ucceeblovuid já ucceeblovokielâid. Mij piäluštem ain riehtistaatâprinsiip já demokratia. Mij oskop, ete čuovviittâslâš já aalmugijkoskâsâš Suomâ lii torvolâš staatâ, mii cevzee puát-

teevuotâ hástusijguin. Mij halijdep ávus já maangâkulttuurlii siärváduv, mii vuáđuduvá oovtâstpaargon já kuáddá ovdâsvástádâs puoh suhâpuolvâin. Pyereestvaijeem kalga vuáđuduđ ulmuulâšvuotân já tot kalga turviđ tipšopalvâlusâid, škovlim já eres ohtsâškodálijd palvâlusâid.

Škuávlejum pargovyeimi finnim lii ohtâ Suomâ tehálumosijn puátteevuotâ koččâmušâin. Taan táárbu tevdim váátá, ete mij lasettep oppâmsoojij mere, ovdedep enâmânvarrim pargo keežild já lasettep resursijd pargei pyereestvajemân.

Puohâin kalgeh leđe oovtviärdâsiih vuoigâdвуодâh já máhđulâšvuotâh mii ohtsâškoddeest sehe máhđulâšvuotâ uásálistiđ miäradâstohâmân. Mij porgâp meritiätulâvt pargo raasiism já olgoštem meddâlistmân mii ohtsâškoddeest.

Mij porgâp kieldâi, kuávlukieldâi já pyereestvaijeemkuávlui eellimvuáimâlâšvuotâ já noonâ aldademokratia ovdedem oovdân. Mij háputtállâp tuáimee oovtâstpargo kieldâi, pyereestvaijeemkuávlui, priivaat sektor já já kuálmád sektor kooskâst.

RAP valjâohjelm KIELDÂVAALJÂIN 2025

PYEREMUS ŠKOVLÂ

Škoovlah láá mii pyereestvaijeem já miänástus vuáđu. Škovlâ kalga faallâđ puoh párnáid já nuoráid täsiárvusijd máhđulâšvuodâid. Mij kolgâp visásmittiđ párnáid já nuoráid torvolii oppâmpirrâs. Taat váátá, ete škoovlâin láá tuárvi rävisulmuuh já tohâliih pargeeh.

Täsiárvu já oovtviärdásâšvuotâ sehe áámmáttáiduliuh máttáátteijeeh já pargoviehâ láá syemmilii škoovlâ vuáđu. Torjuu tarbâšijeeh kalgeh meid finniđ tom. Eromâš huámmášume kalga kiddiđ uásálistitmân já oovtviärdásii kohtâlmân. Mii ulmen lii, ete kihheen ij pääsi ulguubeln. Mij halijdep, ete Suomâ lii maailm pärniustevlumos eennâm já tondiet mij halijdep pieijâđ resursijd meid pärniperrui älkkeb aargân.

RAP HAALIJD

- ete ain eenâb párnááh uásálisteh arâšoddâdmân já ete tot kuhheeb áigáduvâst šadda mávsuttemmin.
- lasettiđ čuosâttum resursijd puohlágán kivsedom tuástumân
- ete puohâin lii torvolâš oppâmpiirâs já škovlâkiäinu
- ete sâmmilij vuoigâdvuotâ máttááttâsân kuulmâ sierâ sâmikielân siäilu já ete máttááttâs ovdeduvvoo
- ete ain eenâb párnâin lii máhđulâšvuotâ kielâlâvgummáttááttâsân já kielâriššoid
- porgâđ ton oovdân, ete juávkkuustuáruduvah láá kuáhtuliuh puoh škovlâtaasijn
- ete pääihi ja škoovlâ koskâsâš oovtâstpargo tuáimá.

RAP valjâohjelm

KIELDÂVAALJÂIN 2025

PYEREESTVAIJEE ÄSSEEH

Pyereestvaijeemohtsâškode vuáđu lii uásálâšvuotâ, siärvuslâšvuotâ já luáttámuš. Mij halijdep ohtsâškode, mast puohah vajeh pyereest já puohâin lii torvolâš tobdo. Ko mij lasettep resursijd liihâdmân, valastâlmân já kulttuurân, te mij lääččip pyereestvaijeem já kieldah láá eellimvuáimáliih já makkuuh. Aalmuglâš- já pargeiopâttuvah, aktiivlâš servitoimâ, olgonlihâdemkiäinuh, lihâdemsajeh, kirjeráájuh, muusikopâttuvah já taaidâškoovlah láá teháliih páihálâšsiärvádud pyereestvaijeemtahheeh. Aalmuglâš- já pargeiopâttuvah fäalih kieldäláid máhđulâšvuodâid ovdediđ jieijâs tááiđuid siämmást ko toh láá teháliih meid mii pyereestvaijeem tááhust.

RAP HAALIJD

- ete puohahasáid láá fáállun maangâpiäláliih lihâdemmáhđulâšvuodah
- tooimâid sehe puárásuh já meid nuorâi ain lasaneijee ohtuunisvuodâ tuástumân
- ete nuorâin lii vuoigâdvuotâ mielâmiel já vyeligis kozzâš astoäigipuđâldâssáid
- ete kieldâ puáhtá faallâđ oovtviärdásijd máhđulâšvuodâid já soojijd kulttuur-, astoäigi- já lihâdempuđâldâssáid suhâpeeleeest teikâ avveest sorjohánnáá
- nanodiđ sâmmilij sajattuv já tähidiđ sii kulttuurjiešmeridemvuoigâdvuodâ.

RAP valjâohjelm

KIELDÂVAALJÂIN 2025

EELLIMVUÁIMÁLIH KIELDAH JÁ KAAVPUGEH

Pyereest hoittájum kieldâekonomia lááčá pyeremuid hinnáid tuáimee aargân. Digitaallih palvâlusah taheh máhđulâžžân njebžilub aargâ, mutâ siämmást kalga visásmittiđ, ete juvsâttetteevuotâ já ulmuulâšvuotâ siäiluh.

Mij halijdep, ete mii kieldah hokâttâleh aktiivlávť kilelis investistmijd já uđđâ irâttâsâid. Lasettum resurseh pargolâšvuotân já irâtteijeevuotân láá ovdánem čovduuh. Kieldah kalgeh väldiđ pyerebeht huámmášumán páihálijđ tiilijđ pargo-occeid fallum palvâlusâin. Luhostum enâmânvarrim pargo keežild váátá uásálistittee kieldâid já šiev siärváduttempalvâlusâid.

RAP HAALIJD

- ete kieldâ- já kiddodâhviäru láá kuáhtulii tääsist.
- ete kieldâi pargolâšvuotâpalvâlusah tuáimih pehtilávť
- huolâttiđ kieldâ pargei pyereestvajemist já pargotervâšvuodâst.

RAP valjâohjelm

KIELDÂVAALJÂIN 2025

KILELIS JÁ MAKKUUS KAAVAM

Mij halijdep makkuusaassâmpirrâsijd, moh tuástuh sierânem já tuárjuh sierâlagán eellimtiilijd. Mij halijdep meid, ete stuárráábijn kaavpugijn nuávdittuvvoo čielgâ kaavpugpolitiik, juávkkujotolâh tuáimá já kaavpuguásih láá eellimvuáimáliih. Kilelis ovdánem váátá maangâpiälálii já njebžilis kaavam, mii váldá vuotân iäláttâseellim táárbuid. Mij halijdep ovdediđ virkosmittemmáhđulâšvuodâid já huolâttiđ aldasii luándust. Kieldâin kalgeh leđe makkuus čokkânemsajeh já kieldah kalgeh huolâttiđ pyereest jieijâs kiddoduvâin.

RAP HAALIJD

- kilelis kaavam já huksim
- ete virkosmittem- tâi ruánáákuávluh láá puoh kieldâlij kiävtust
- šiev juávkkujotolâhohtâvuodâid, šiev jotolâhvuávám já lase keppâ jotoluv kiäinuid.
- visásmittiđ jotelis já lyetittettee nettiohtâvuodâid.

RAP valjâohjelm

KIELDÂVAALJÂIN 2025

OOVDÂSTJOTTEE ŠONJÂDÂH- JÂ PIRÂSAAŠIJN

Šonjâdâhnubástus já luándu maangâhámásâšvuodâ kiäppánem láá mii ääigi stuárráamuuh maailmvijđosiih hástuseh. Mij halijdep, ete Suomâ lii oovdâstjottee šonjâdâhân já pirrâsân kyeskee aašijn. Maangah kiieldah láá jo tääl oovdâstjottee páiháláid máhđulâšvuodáid heiviittum šonjâdâhčuávdusij kavnamist já tuárjuh tienuuvt kilelis iäláttâseellim já kilelis pargosoojijd kiieldâst. Lasseetmáin resursijd šonjâdâhustevlijd čuávdusáid kiieldah pyehtih faallâđ kiieldáid máhđulâšvuodâ kilelis eellimvuáhán já makkuus pirrâsân.

RAP HAALIJD

- ete kiieldah vääldih anon šonjâdâhfiätulijd čuávdusijd já älkkeediteh kiieldâlij máhđulâšvuodáid toohâđ šonjâdâhfiätulijd valjiimijd
- ete kiieldah sirdâšuveh kevttiđ uđâsmuvvee energia ja lopâtteh mudoi mielđ fossiilij puáldimamnâsij kevttim
- ete kiieldah pargeh čuuvtij, vâi luándu maangâhámásâšvuodâ lappum tuástuččii
- uđđâsistanneem- já pasâttâskiedâvuššâmpalvâlusáid, moh tuáimih já meid tuárvi ennuv nuurrâmsoojijd
- ete kiieldah ovdedeh aldapurrâmuš já päikkieennâmlii kyele kevttim já pieijih naavcâid paijeelmerepurrrâmuš šoddâm keeppidmân

RAP KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

TORVOLÂŠ EELLIM

Puohâi vuoigâdvuodâ šiev tiipšon kalga turviđ aassâmsaajeest, puáđuin já eenikielâst sorjohánnáá. Palvâlusah kalgeh leđe fáállun já toh kalgeh toimâđ oovtviärdásávt. Tun koolgah finniđ tuu tarbâšem tipšopalvâlusâid já iše oovtâ lunká prinsiip mield.

Tipšopalvâlusâi faallâm muttoo. Tondiet ovdâmerkkân jottee já digitaalliih palvâlusah pyehtih leđe ohtâ vyehi pyerediđ palvâlusâi finnim. Priivaat já kuálmád sektor tarbâšuvvoo almos sosiaal- já tiervâsvuodâpalvâlusâi lasseen. Mij halijdep, ete puoh pyereestvaijeemkuávluh hoittájah jieijâs ekonomia ovdâsvástádâslávt. Mij porgâp ton oovdân, ete pyereestvaijeemkuávlui ruttâdem juáhâs vuoigâlávt já tiäddut munedeijee já vajodittee tipšo.

RAP HAALIJD

- turviđ puoh ässei tiervâsvuodâ- já pyecceetipšopalvâlusâid
- ete tipšopalvâlusâi digitaalliih palvâlusah ovdeduvvojeh
- ete pyereestvaijeemkuávluin kiävttojeh kelijdeijee kielâ- já kielâkevttimlaseh já ete meid eres ko suomâ- já ruotâkielâ kevttimist palhâšuvvoo
- ete sämmilij vuoigâdvuotâ tiipšon jieijâs kielân torvejuvvoo
- ete KELA-taksipalvâlusah tuáimih já vuávâjuvvojeh väldimáin vuotân ovtâskâs ulmui táárbuid
- nanodiđ vuáđutiervâsvuodâhuolâttâs tuáhtárij finnimvuodâ

RAP KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

JUVSÂTTETTEE TIERVÂSVUODÂHUOLÂTTÂS

Tiervâsvuodâhuolâttâs kalga lede aassâmpääihist peerusthánnáá älkkeht juksâmnáál. Mij halijdep, ete vuáđutiervâsvuodâhuolâttâs lii nuuvt alda tuu, ko máhđuláš.

Vajoditem já muuneeld estee tiervâsvuodâtipšo tarbâšuvvoo ovdediđ mii pyereestvaijeem sehe sosiaallii já fyysilii toimâmnaavcâ. Tipšo, mii iästá puácuvuodâi já čuolmâi šoddâm, lii puoh pehtilumos. Tondiet lii jiešmeidlist čielgâs, ete meid sist, kiäin iä lah pápáreh, lii vuoigâdvuotâ tiervâsvuodâ- já pyecceetipšopalvâlussáid.

RAP HAALIJD

- uánidiđ tipšorááiduid eereeb iärrás palvâlusseđâlij já digitaallij palvâlusâi vievâst já lasseetmáin tuáhtárij já tipšoi mere
- ete jieijâstuáhtár- já jieijâstipšoovuáháduvah ovdeduvvojeh
- ete tun finniih ääigi pänitúáhtárân tâi njälmihygienistân talle, ko tarbâšah tom
- ete fáállun láá sierâlagáneh, chat já puhelinkocceem sullâsiih vyeligis kozzâš palvâlusah
- ete sist, kiäin iä lah pápáreh, lii vuoigâdvuotâ huáputtes tiervâsvuodâ- já pyecceetipšopalvâlussáid

RAP

KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

OLLÂ TÄÄSI PYECEETIPŠO

Mij halijdep, ete aldasumos koccee pyecceeviäsu lii kuáhtulii määđhi keččin tust, ko tun tarbâšah spesiaalpyecceetipšo. Kuávdášpyecceeviäsuin lii eromâš tehálâš rooli pyecceetipšo toimâm tááhust. Ollâopâttâhpyecceeviäsuin láá teháliih eromâšpargoh já toi ruttâdem kalga leđe kelijdeijee. Tutkâmušâst lii tehálâš rooli pyecceetipšo oovdedmist. Mij halijdep, ete Suomâ lii ohtâ talhâstiedâlii ovdánem njunošenâmijn.

RAP HAALIJD

- ete aldapyecceeviäsuin lii tehálâš rooli já sierâlágáneh spesiaališumvastuuh.
- ete meid ucceeb pyecceeviäsuin lii vuoigâdvuotâ paijeentoolâđ almostalhâstiedâlii kocceem pirrâmpeeivi.
- ete meid eennâmkuávluin láá tuárvi ambulanseh, vâi vuosâtipšo puáhtá tähidiđ jyehi saajeest pirrâ eennâm
- tähidiđ tuáhtárhelikoptertooimâ
- nanodiđ pyereestvaijeemkuávlui tutkâm-, ovdadem- já innovaatiotooimâ

RAP KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

TUÁIMEE SOSIAALHUOLÂTTÂS

Mij halijdep nanodiđ pargo, mii iästá kooskân koččâm já mielâtiervâsvuođâčuolmâid, arâdis toimâiguin sehe maangâáámmátlijn oovtâstpargoin. Lii tehálâš, ete oles peerâ váldoo vuotân sierâlágán čuolmâtiilijn. Mij pieijâp ovdâsajan oovtviärdâsijd psykososiaallijd palvâlusâid mieldiluhâmáin psykoterapia. Lii tehálâš, ete palvâlusah já sierâlágán toorjâhäämih, moh láá fáállun váduláid ulmuid, adeluvvojeh alda ulmuu, kote taarbâš palvâlus. Uáivádâs- já sorjolâšvuotâpargo tooimâi váldutiäddu kalga leđe estâdeijee tipšoost sehe arâdis toimâmist já tot kalga vuáđudud tuotâ aššijd já tutkâmušân.

RAP HAALIJD

- ete sosiaalpargeeh pálkkáattuvojeh lase vai puáhtá tähidiđ, ete iše tarbâšeijeeh finnejeh tom ääigild
- ete sosiaalhuolâttâsâst pargein láá torvoliih porgâmtileh
- pieijâđ resursijd munedeijee tiipšon
- pieijâđ resursijd enâmânvärrejeiei luhostum siärváduštem toorjâpalvâlussâid kooskân koččâm tuástum já pyereestvaijeem- já tiervâsvuođâiäruv kepidem várás
- ete mielâtiervâsvuotâ- sehe uáivádâs- já sorjolâšvuotâpalvâlussâid tähiduvvojeh tuárvi resurseh, meid ruotâkielân
- ete váduliih ulmuuh finnejeh tuárvi torjuu, ko tarbâseh tom

RAP

KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

PYEREESTVAIJEE PÁRNÁÁH, NUORAH JÁ PERRUUH

Mii eennâm párnáiravviittâhtóimâ lii miänástusmaainâs, tastko tot vuáđuduvá prinsiiipân, ete estâdeijee tipšo lii pyeremus tipšo. Almos párnáiravviittâh tievâsmit uáppeehuolâttâs já párnáisuojâlem. Mij halijdep, ete ravviittâhtóimâ juátkoo kuudâ ave maŋa. Šoddâdemtipšo kalga suojâliđ lasečuoppâmijn já puohháid kalga kavnuđ saje šoddâdemuásáduvâst. Toorjâ, mii adeluvvoo páárnášperruid já vaanhimáid, addel torvolâšvuodâ já tuástu čuolmâid. Eromâšávt nuoráid faallâmnaál mielâtiervâsvuodâpalvâlussáid kalga pieijâđ naavcâid já kieldâi škoovlâi já pyereestvaijeemkuávlui uáppeehuolâttâs koskâsâš oovtâstpargo kalga toimâđ.

RAP HAALIJD

- ete šoddâdemuásáduvah siäiluttuvvojeh
- ete puoh nisonijn kalga leđe vuoigâdvuotâ šiev enijhuolâttâsân já tiipšon šoddâdem maŋa.
- ete uáppeehuolâttâs lii finniimist škoovlâin
- ete nuoráid láá fáállun vyeligis kozožâš vuástávâldimpalvâlusah
- ete vuálá 25-ihásáid láá fáállun nuuvtâ estimvievih já estimravvim
- ete puohah finnejeh puákuttâsâid, moh adeluvvojeh aalmuglii puákuttemohjelm ooleest.

RAP KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

TORVOLÂŠ PUÁRÁSIJHUOLÂTTÂŠ

RAP haalijd, ete puárásijhuolâttâšpalvâlusah láá ollâ tääsist já puohâi finniimist aldapalvâlussân. Tust kalga leđe máhđulâšvuotâ aassâđ pääihist nuuvt kuhháá ko tun halijdah já puávtáh já tuu alda kalgeh leđe finniimist sierâlágán aassâmpalvâlusah. Mij halijdep, ete puohâin lii máhđulâšvuotâ ovdediđ jieijâs lihâdem. Omâhâštipšoid kalga kohtâliđ oovtviärdásávt já sij kalgeh finniđ sii tarbâšem torjuu já iše, vâi vajeh. Sierâlágán siättuseh já seervih adeleh mittedmettum ohtsâškodálijd resursijd maangâin suorgijn mii enâmist ovdâmerkkân pyereestvaijeem já tiervâsvuođâ ovdedeijee pargoin já paijeentolâmáin elilâmulmui tipšopaaihjd.

RAP HAALIJD

- ete puoh elilâmulmuid lii fáállun torvolâš aassâm, ko sij iä innig paste aassâđ jieijâs pääihist.
- ete näimi- já ávuspaarâin lii máhđulâšvuotâ aassâđ oovtâst
- ete omâhâštipšoid máksimnáál sajanmáksu lii tuárvi styeres já oovded máhđulâšvuodâid finniđ ríjjäääigi já vajoditem
- pieijâđ joton seniorravviittähtooimâ puoh pyereestvaijeemkuávluin

RAP KUÁVLUVALJÂOHJELM 2025

LYETITTETTEE KÁÁIJUMPALVÂLUSAH

Kááijumpalvâlusâi oovtviärdásâš finnimvuotâ mii eennâm jyehi kuávlust já kááijumpalvâlusâi pargei tuárvi meeri láá tuodâi merhâšittee tahheeh mii torvolâšvuodâ já kiärgusvuodâ tááhust. Ko iše tarbâšuvvoo, te lii tehálâš pyehtid̄ kommunikistid̄ kááijumpargeiguin já tondiet pargeeh kalgeh mättid̄ toimâđ mii kuohtuid aalmugkieláid. Sopâmušpuálukodeh já VPK-toimâ sehe rijjâtátulâš merâkááijumtoimâ láá teháliih ja toh láá merhâšittee teháliih Suomâ kááijumpalvâlusâi turvim keežild eromâšávt piäđguiaassâmkuávluin.

RAP HAALIJD

- ete kááijumpalvâlusah láá kuáhtulii ääigi siste juksâmnáál mii eennâm jyehi kuávlust
- ete tun finniih ambulans talle ko tarbâšah tom
- ete rijjâtátulij puálukuudij nuorâitooimâ finnee torjuu já movtjid̄item
- estid̄ muuneeld viehävääldi, mii čuáccá kááijumtoimâ pargeid, vâi pargeeh pyehtih porgâđ pargos torvolii tiileest.